

7. BAROKNI VRTOVI

Vrtovi u baroku predstavljaju spoj geometrije i prirode, u koji je građevina uklopljena kao središte i ishodište programa opremanja. Francuski barokni vrt, koji možemo opisati i kao formalno oblikovan vrt, razvija se iz renesansnih geometrijski uređenih vrtova. Za razliku od njega u baroknom razdoblju u Engleskoj javlja se i drugačiji pristup oblikovanju vrtova obilježen pokretom „povratka prirodi“. Takav „neoblikovani vrt“, poznatiji kao engleski tip vrta, krajem baroknog razdoblja i s romantizmom 19. stoljeća preplavit će europske rezidencije i zamijeniti francuski tip vrta. Često dolazi do spajanja tih dvaju principa oblikovanja, tako da se uz sam dvorac zadržava francuski vrt, a kasnije se nastavlja manje formalno oblikovan engleski vrt koji se spaja s prirodom.

Već u talijanskoj renesansi vrtovi su služili kao umjetno stvoreni refugiji u prirodi namijenjeni užitku, za razliku od gradskog okruženja. Već Alberti promatra vrtove i građevinu, vilu ili dvorac, kao nedjeljive dijelove cjeline, koji moraju biti oblikovani prema istim načelima. To će pravilo biti primjenjivano sve do kraja baroka, odnosno do pojave engleskih vrtova. U vrtovima vatikanskog Belvedera ili vile u Tivoliju snažno je prisutna arhitektura, terastasto oblikovanje, rampe, egzedre, podižu se fontane, paviljoni i *grotte*, koji će biti preuzeti i u kasnijem razdoblju. Već vrtovi vile Borghese, koje početkom 17. stoljeća oblikuje Flaminio Ponzio (Viggiù, 1560. – Rim, 1613.) prema idejama kardinala Scipionea Borghesea, ukazuju na smjer razvoja u baroku. U njima dominira oblikovana priroda, a arhitektonski su elementi manje prisutni.

7.1. FRANCUSKI VRTOVI

U **Francuskoj** umjetnost oblikovanja vrtova doseže vrhunac, a početak je obilježen snažnim talijanskim utjecajem; Maria de Medici u vrtovima palače Luxemburg postavlja uzor prenoseći oblikovanje bosketa⁴² te partera iz firentinskih vrtova Boboli, a palača je uklopljena u cjelinu. Najvažniji primjeri vrtovi su Tuileriesa, pariške kraljevske rezidencije,⁴³ zatim vrtovi dvorca Vaux-le-Vicomte, a vrhunac svakako

42 Raslinje, drveće oblikovano u pravilne geometrijski uređene boskete (fr. *bosquet* – šumarak).

43 Palača Tuileries građena je u neposrednoj blizini Louvrea, dala ju je podići Katarina Medici 1564. godine, kao ladanjsku rezidenciju okruženu raskošnim vrtovima. Djelo je Philipberta De l'Ormea (1510.–1570.). Proširena je za vrijeme Luja XIV. prigradnjom čuvenog kazališta, a u Pariškoj komuni 1871. teško je oštećena kao simbol carstva te su uklonjeni njeni ostatci.

predstavljaju vrtovi Versaillesa. Oblikuje ih **André Le Nôtre** (Pariz, 1613.–1700.), *Premier Jardinier du Roi*, polazeći od renesansne tradicije geometrijskog oblikovanja vrtova, unošenjem aksijalne organizacije i hijerarhijske strukture prenosi u oblikovanje vrtova sliku državnog uređenja Francuske Luja XIV. Pomnim oblikovanjem nasada simbolički prikazuje i podčinjavanje prirode njegovoj vlasti. U **Tuileriesu** u geometrijski organizirane vrtove uvodi dominantnu središnju os koja vodi ka središnjem paviljonu palače, a nastavlja se izvan tadašnjih granica grada te prolazeći Elizejskim poljanama nastavlja u beskonačnoj perspektivi. Uz palaču i rubove vrta oblikovani su parteri s pomno aranžiranim vrstama cvijeća i zimzelena tvoreći dekoraciju osmišljenu prema predlošcima motiva veza (*Parterre de Broderie*). Uz središnju os nižu se različiti parteri na koje se nastavljaju i bosketi geometrijski zasađenog drveća (fr. *Bosquet*). Posebno je značajan parter s kazalištem na otvorenom, *La Salle de la Comédie*. Le Nôtre uvodi i radijalne staze u kojima se odražava simbolika Sunca, a cijelo uređenje parka stroge simetrije i aksijalnosti odražava ideju hijerarhijski savršeno uređenog društva.

U vrtovima **Vaux-le-Vicomtea** te ideje ostvarne su u znatno većem mjerilu. Na svečaoisti otvaranja dvorca održanoj 17. kolovoza 1661. vrtovi su bili pozornica velikog spektakla koji se sastojao od koncerta, predstave, baleta, večere i vatrometa. U vrtovima dominira snažna središnja aksa uz koju Le Nôtre poslavlja terasasto organizirane partere, boskete i bazene, a nastavlja se prema krajoliku i gubi u daljini. Parteri s ukrasima od cvijeća, *Parterre de Broderie*, postavljeni su uz dvorac, a na njih se nadovezuju vodokoci i bazeni koji zaključuju prvi dio vrtova. Sve je uokvireno različito oblikovanim bosketima. Le Nôtre tako kombinira različite elemente i stvara novo rješenje koje će primijeniti i u kraljevskoj rezidenciji.

Vrtovi **Versaillesa** predstavljaju vrhunac baroknog oblikovanja vrtne arhitekture. Nastaju u nekoliko faza i prate faze gradnje samog dvorca. Prema dvorcu vode tri radijalne ceste, koje se spajaju u jednu i vode preko niza dvorišta do središta rezidencije, kraljevskih odaja. Nastavljaju se u vrtovima kao središnja os oblikovanja te produžuju kao vodeni kanal i nestaju u daljini. Time je simbolički prikazana i vlast kralja kojoj je sve potčinjeno i kojoj se ne nazire kraj. Vrtovi Versaillesa bili su pozornica: parteri, bosketi i fontane koristili su se za koncerte, kazališna uprizorenja, gozbe i balove tijekom velikih kraljevskih svečanosti. Nisu služili samo za velike svečanosti, nego i za pokazivanje umijeća kraljevskih umjetnika i vrtlarā, arhitekata i inženjerā, od oblikovanja složenog ikonografskog programa skulptura uz Apolonovu os do umijeća obrezivanja vegetacije i hidraulike, kojima je cilj bio nadmašiti antičke i suvremene rimske vrtove.

U prvoj fazi, od početka 1660-ih, najvažniji se radovi izvode na terasastom sjevernom dijelu vrta. Kako bi se postigao simetričan raspored partera, središnja os izmještena je na početak krila, a na prvoj terasi oblikovana su dva simetrična partera s fontanama. Između je sjeverna os Vodene aleje (*Allée d'Eau*) s dvjema fontama: Zmajevom i Fontanom piramide. Središnja zapadna os vrtova završava Apolonovom

fontanom na koju se nastavlja Veliki kanal. Simetrično uz središnju os oblikovani su bosketi s labirintima, a s južne je strane bosket Kraljevski otok (*Île Royale*), kasnije zamijenjen kolonadom. Posebno se ističu bosketi Dvorane za bal (*Salle de Bal*) i bosket s labirintom s južne strane koji su bili pozornice kraljevskih svečanosti 1668. i 1674. godine. Proširenjem dvorca 1680-ih preoblikovani su i vrtovi. Uz novu oranžeriju, podignutu prema projektu Julesa Hardouin-Mansarta, uređen je parter (*Parterre du Midi*). Oranžerija, u kojoj je bilo smješteno i do 3000 stabala naranči, imala je posebnu važnost za kralja Luja XIV., jer su se njima ukrašavali interijeri dvorca i pozornice na kojima su se odvijale kraljevske svečanosti.

U vrtovima su podignuti i manji paviljonski dvorci, koji su kralju služili kao mjesto za odmor od strogog dvorskog ceremonijala. Godine 1670. podignut je *Trianon de Porcelaine*, prva građevina u kojoj su dekroacije izvedene u porculanu i s kineski inspiranim motivima. Za novu ljubavnicu zamijenjen je *Trianonom de Marbre*, dekoriranim crvenkstim mramorom 1687. godine.

Već u vrijeme Luja XV. mijenja se koncepcija uređenja vrtova, a na važnosti dobijaju Trianoni kao mjesto odmora i užitka. Napušta se ideja strogog formalnog oblikovanja i uvode se rješenja inspirirana predromantičarskim idejama povratka prirodnomu. Godine 1762. podiže se *Mali Trianon*, a za kraljicu Mariju Antoanetu i mlinica te selo u kojem se mogla opustiti u pastoralnom okruženju.

7.2. BAROKNI VRTOVI U SREDNJOJ EUROPI

Na početku 17. stoljeća u dvorcu u *Heidelbergu* oblikuju se vrtovi Hortus Palatinus, koji predstavljaju jedno od važnijih djela krajobrazne arhitekture, a stilski označavaju prijelaz između renesanse i baroka. Nastaju pod utjecajem talijanskih i nizozemskih rješenja. Najveći broj vrtova nastaje u 18. stoljeću i direktno se ugledaju na Versailles, a Le Nôtreovi učenici i suradnici angažirani su na brojnim europskim dvorovima. Tako u Berlinu uz dvorac u *Charlottenburgu* već 1697. njegov učenik Siméon Godeau (?, 1632.–1716.) oblikuje francuski vrt s parterima i bosketima. Najznačajniji primjeri francuskih vrtova su u *Augustusburgu* kod Brühla, gdje Dominique Girard (?, 1680. – München, 1738.) od 1728. uređuje raskošne cvjetne partere s vodoskocima uokvirne pomno oblikovanim bosketima. U *Nymphenburgu* se iza dvorca prostire francuski vrt u prvom dijelu, a središnja os nastavlja se na kanal koji vodi do dvorca, no oblikovanje vrtova je znatno manje formalno. Terasasti vrtovi *Sanssoucija*, uklopljeni u šumu sa stazama, također predstavljaju drugi tip oblikovanja vrtova.

U Beču se oblikuju dva značajna barokna vrta, uz dvorac **Belvedere** i **Schönbrunn**. Spomenuti arhitekt Dominique Girard već krajem 17. stoljeća započinje oblikovanje francuskih partera u vrtu koji spaja dvije palače Belvedere, a na spoju terastatih

padina je fontana. U Schönbrunnu se iza dvorca pružaju parteri uz središnju os, naglašenu skulpturama, a uokviruju ih bosketi. Snažni klasicistički elementi javljaju se već u zadnjim desetljećima 18. stoljeća gradnjom *gloriette* na uzvisini iza dvorca, ali i predromantičarski motivi materijalizirani u antičkoj rimskoj ruini, a obje građevine podiže Johann Ferdinand Hetzendorf von Hohenberg (Beč, 1732.–1816.).

ZADATCI ZA ANALIZU I SEMINAR:

- Usporedite principe francuskog i engleskog vrta na primjeru vrtova Versaillesa i Nymphenburga